

А. А. Приходько

*кандидат юридичних наук, старший викладач
кафедри організації досудового розслідування факультету № 1
Криворізького навічально-наукового інституту
Донецького державного університету внутрішніх справ*

Т. І. Пономарьова

*кандидат юридичних наук, завідувач науково-дослідної лабораторії
з проблем запобігання кримінальним правопорушенням
факультету № 3
Донецького державного університету внутрішніх справ*

ЗАГАЛЬНОСОЦІАЛЬНА ПРОФІЛАКТИКА КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ, ЯКІ ВЧИНЯЮТЬСЯ В СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ

У статті розглядаються особливості запобігання кримінальним правопорушенням проти власності, які вчиняються у сільській місцевості. Автори вказують, що перманентне загострення політико-економічної ситуації в країні неминуче призводить до інтенсифікації криміногенних загроз, а отже – до збільшення кількісного та негативної зміни якісного показника кримінально протиправної діяльності, зокрема – в частині окремих видів кримінальних правопорушень. Зазначається, що в економічному плані державні зусилля повинні бути спрямовані на розробку перспективного плану розвитку, виконання практичних положень якого зумовило б загальне оздоровлення економіки країни. В Україні, як і в будь-якій іншій державі, переважна більшість кримінальних правопорушень мотиваційно пов'язана із матеріальним збагаченням, їх, в свою чергу, можна, поділити (зберігаючи при цьому певну умовність такого поділу) на «багату» і «бідну» кримінально протиправну діяльність. Підсумовується, що в комплексі першочергових заходів економічного характеру необхідно виділяти: створення робочих місць і збільшення зайнятості, вдосконалення оплати та, характеру праці, подолання бідності сільського населення, підвищення рівня та поліпшення умов його життя, у т.ч. за рахунок розвитку в сільській місцевості сфери прикладання праці, не пов'язаної з аграрним виробництвом, створення пільгових умов і спрощення процедури відкриття малого підприємництва на селі, забезпечення сприятливих житлових і соціально-побутових умов, збільшення розміру прожиткового мінімуму та постійне його коригування в залежності від фінансово-економічних показників розвитку держави, зростання пенсій та надання матеріальної допомоги соціально незахищеним верствам населення, обґрунтована цінова політика в плані надання комунальних послуг.

Ключові слова: *запобігання, кримінальні правопорушення, власність, суспільно небезпечні діяння, сільська місцевість, криміногенні загрози.*

Постановка проблеми. Загальновідомим є факт, що кримінально протиправна діяльність зароджується в самих суспільних відносинах, відображає проблеми і суперечності життя соціуму. В науковій літературі неодноразово досліджувались соціальні, психологічні та економічні фактори, що зумовлюють суспільно небезпечний феномен. Всі наведені чинники можна об'єднати в три основні групи явищ. Це – соціальна структура суспільства, харак-

терні для нього духовні та соціальні цінності, а також законодавча, поліцейська та судова практика. Об'єктивні джерела кримінально протиправної діяльності доповнюються суб'єктивними причинами, що характерні для того або іншого суспільства та впливають із його загальної структури. До них слід зараховувати такі регресивні надбаня світогляду і способу життя, наприклад, як пріоритет матеріальних цінностей над духовними [1, с. 608]. Водночас,

перманентне загострення політико-економічної ситуації в країні неминуче призводить до інтенсифікації криміногенних загроз, а отже – до збільшення кількісного та негативної зміни якісного показника кримінально протиправної діяльності, зокрема – в частині окремих видів кримінальних правопорушень. Одними із таких суспільно небезпечних діянь є кримінальні правопорушення проти власності, достатньо вагома частка з яких вчиняється у сільській місцевості, що зумовлено територіальними особливостями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема запобігання кримінальним правопорушенням проти власності, що вчиняються у сільській місцевості є достатньо актуальною для наук кримінально-правового циклу, у зв'язку із чим була предметом дослідження багатьох учених, серед яких необхідно відмітити праці Ю. В. Бауліна, В. І. Борисова, В. В. Василевича, Б. М. Головкина, В. В. Голіни, О. М. Джужи, О. М. Литвинова, Д. М. Тичини, В. В. Шаблістога, В. І. Шакуна, П. Л. Фріса, М. І. Хавронюка, С. І. Халимона та ін. Однак, не дивлячись на вагому теоретичну базу, окремі питання, пов'язані із запобіганням розглядуваним діянням залишаються відкритими.

Метою статті є розгляд особливостей загальносоціальної профілактики кримінальним правопорушенням проти власності, які вчиняються у сільській місцевості.

Викладення основного матеріалу. Загальносоціальна профілактика уявляє собою платформу для інших запобіжних заходів, утворюючи сукупність позитивних нормативно-правових, соціальних, економічних та політичних умов, достатній для спрощення реалізації завдань, покладених на суб'єктів, які безпосередньо займаються боротьбою із кримінально протиправними проявами. Водночас, стратегії запобігання мають диференціюватись також за тією місцевістю, на якій вони реалізуються.

Сільська місцевість є обмеженою, всі її жителі, здебільшого, добре знають один одного, спілкуються та діляться інформацією. Це сприяє розповсюдженню даних щодо особистого життя населення, майнового стану тощо. Негативні зміни в характеристиці кримінально протиправної діяльності в сільській місцевості, які сталися за останні роки, вимагають серйозного аналізу соціальних умов, які формують суспільно небезпечну поведінку і сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, а тому наочною є потреба у прийнятті принципово

нових адекватних попереджувальних заходів запобігання такого роду діянням у сільській місцевості. Варто зазначити, що всеохоплюючий та різносторонній характер загальних заходів профілактики кримінальних правопорушень проявляється у тому, що вони проводяться у всіх сферах соціального життя, включаються усі напрямки соціального розвитку. Вони здійснюються у сфері економіки, культурного будівництва, науки, техніки тощо. Комплексність та взаємозалежність загальних заходів профілактики кримінально протиправної діяльності впливає із системності соціальних процесів, зміст яких вони становлять [2, с. 135].

Комплексність загальних заходів – це фактор, який необхідно враховувати вже у момент їх планування. Взаємозалежність загальних заходів означає посилення попереджувального ефекту при їх поєднанні і навпаки, відсутність свідомо закладеної у загальні заходи взаємодії різко знижує їх попереджувальний ефект. Радикальність загальних заходів означає, що вони призводять не тільки до самих різноманітних змін у тих сферах, у яких криються причини злочинності, а й до невідворотних, з історичної точки зору, змін [2, с. 135]. Не дивлячись на стрімкий розвиток, безпосередньо пов'язаний із прагненням до євроінтеграції, розвиток аграрного сектору економіки не є пріоритетом нашої держави. Відсутність необхідного технічного обладнання, приміщень для зберігання сільськогосподарських культур, проблеми у веденні сільського господарства, а також порушення логістики пов'язані із воєнною агресією призводять до зниження рівня експорту сільської продукції, що має значний негативний вплив на державну економіку. Останнє також має наслідком відсутність достатньої кількості робочих місць для сільського населення через брак коштів на виплати заробітної плати.

Загальними профілактичними заходами є: правові, соціально-економічні, організаційно-управлінські, ідеологічні, соціально-психологічні, медичні, психолого-педагогічні, соціально-культурні і технічні. Загальнопрофілактичні заходи носять всеохоплюючий характер, визначаючи напрями та методику боротьби зі злочинністю. Це обумовлюється тим, що загальносоціальна профілактика кримінальних правопорушень забезпечується, у першу чергу, розвитком нашої держави як правової країни, країни, де найвищою соціальною цінністю визнається людина, створенням матеріально-технічної бази [2, с.27]. Під загальною профі-

лактикою кримінальних правопорушень треба також розуміти діяльність щодо виявлення детермінант кримінально протиправної діяльності, а також розробки і здійснення заходів, спрямованих на їх усунення чи нейтралізацію [3, с.141]. Загальна профілактика кримінально протиправної діяльності – це система законодавчих та доктринальних підходів, заснованих на оцінці реального стану злочинності та результатах обробки даних, отриманих в ході прогнозування, яка являє собою сукупність заходів та засобів реагування на суспільно небезпечні посягання, необхідних та достатніх для покращення кримінальної обстановки.

Ці заходи не ставлять перед собою спеціальних цілей боротьби з кримінальними правопорушеннями та попередження суспільно небезпечних діянь. Однак вони мають важливий кримінологічний аспект, стаючи основою, платформою спеціальної профілактики, оскільки їх спрямованість на вирішення проблемних завдань, які стоять перед нашою державою, створює передумови для зменшення рівня протиправної активності. Наприклад, підвищення матеріального благополуччя, посилена увага до людини, забезпечення правового захисту населення не може не вплинути на зменшення рівня як корисливої, так і побутової кримінально протиправної діяльності. Проти останньої спрямовані і такі загальносоціальні міри, як вирішення житлової проблеми, заходи для зміцнення сім'ї, поліпшення умов праці та організації дозвілля [4, с.135]. Підвищення рівня матеріального забезпечення сільського населення сприятиме також зміцненню відносин у родині, оскільки найбільш дестабілізуючими факторами є невдоволеність матеріальним становищем, зокрема, як побутового, так і виховного та соціального характеру. Вказане призводить до загальної деградації населення, а також викривлення у зростаючого покоління морально-ціннісних орієнтирів, правосвідомості, перерозміщення пріоритетів, що стає наслідком відсутності гідних умов для навчання та отримання вищої освіти тощо.

Варто зазначити, що наша держава не в повній мірі забезпечує нормальний рівень правової освіти. Відтак, в школах правознавство викладається протягом одного-двох років та являє собою скорочений «екскурсійний» курс, який не надає підліткам необхідного масиву знань для формування правосвідомості. Не на належному рівні функціонують й відповідні курси, сутність яких зводиться, здебільшого, до підготовки школярів до вступу у заклади вищої освіти юридич-

ного профілю та забезпечення гідної їх участі в олімпіадах з права. Засоби масової інформації також не надають достатньої кількості інформації щодо стану майнової сільської кримінально протиправної діяльності, віддаючи перевагу висвітленню тяжких кримінальних правопорушень та латенізації корисливих.

Розвиток загальнолюдських якостей, виховання у населення толерантності, взаємодопомоги тощо також здійснюють позитивний вплив на сільську майнову кримінально протиправну діяльність. Залучення церкви, популяризація духовного, здорового способу життя, актуалізація спорту серед молоді є допоміжними чинниками. З ідеологічними тісно пов'язані заходи соціально-психологічного змісту. Вони спрямовані на формування в країні, окремих регіонах і місцевостях, в середовищі окремих контингентів та груп населення як атмосфери громадського спокою, впевненості у власній безпеці, так і готовності до взаємодопомоги, взаємопідтримки у важких життєвих ситуаціях, довіри до правоохоронних органів і т. п.

В економічному плані державні зусилля повинні бути спрямовані на розробку перспективного плану розвитку, виконання практичних положень якого зумовило б загальне оздоровлення економіки країни. В Україні, як і в будь-якій іншій державі, переважна більшість кримінальних правопорушень мотиваційно пов'язана із матеріальним збагаченням, їх, в свою чергу, можна, поділити (зберігаючи при цьому певну умовність такого поділу) на «багату» і «бідну» кримінально протиправну діяльність. Нині основним питанням є фінансування програмних заходів. Євросоюз сьогодні вже починає переорієнтацію своєї «сільської політики», надаючи все більшої уваги та важливості розвитку сільської місцевості, а не сільгоспвиробництву. Наприклад, у Франції для цього не тільки обмежують розміри ферм, а й дотують молодих фермерів. Спочатку система господарювання на селі здійснювалася так само, як і в Україні, і підприємства поступово укрупнювалися, даючи все більший прибуток. Та, щоб не допустити зникнення сіл і захопити молодь лишатись на селі, нова земельна політика побудована таким чином, щоб не з'являлися надто великі сільськогосподарські підприємства. За цим стежить не тільки місцева влада, а й самі фермери. Така змішана адміністрація дуже ретельно й ефективно стежить за обсягом господарств.

Україна, маючи унікальні можливості, ще не визначила власний шлях розвитку, хоча

він є очевидним: визнання стратегічної ролі та багатофункціональності сільського господарства, підвищення його конкурентоспроможності й ефективності на базі сучасних технологій і інновацій, розширення альтернативної зайнятості на селі, передусім за рахунок стимулювання малого та середнього бізнесу, поліпшення доступу сільського населення до ринків продукції та ресурсів, розвиток інститутів громадянського суспільства на селі. На нашу думку, доцільно у вирішенні проблем розвитку сільських територій України використати досвід країн Європейського Союзу [5, с. 120].

Концепція людського розвитку, розроблена за підтримки такої впливової міжнародної організації як програма розвитку ООН (ПРООН), полягає в тому, що за сучасних умов досягнутий рівень добробуту має розглядатися як можливість людей вести такий спосіб життя, який вони вважають гідним, а не лише за рівнем доходу на душу населення. Дохід має розглядатися не як кінцева мета, а як важливий засіб, що дає змогу розширити вибір людини в одержанні освіти, можливості тривалого й здорового життя, формування такого способу життя, яке людина вважає найбільш відповідним її розумінню і потребам. Людський розвиток розглядається як мета та критерій суспільного прогресу [6, с.221-250]. Україна посідає одне з провідних місць в Європі за рівнем забезпеченості цінними лікувальними та історико-культурними ресурсами, що становлять значний інтерес у вітчизняних та іноземних туристів, однак їх використання в цьому плані є чи не найгіршим у світі. Отже, потенціал для розвитку в т.ч. і зеленого туризму, для низки регіонів держави є величезним, а це – вирішення проблеми бідності, зайнятості й облаштування для кількох мільйонів жителів села.

У світі сільський туризм розглядається як альтернатива сільському господарству за розмірами отриманих прибутків. Розвиток інфраструктури сільського туризму не вимагає таких значних капіталовкладень, так як може здійснюватись за рахунок коштів самих селян без значних додаткових інвестицій. Досвід держав, в яких знайшов поширення сільський зелений туризм, переконливо свідчить про те, що цей вид діяльності дає змогу ефективно вирішувати цілий ряд проблем, зокрема щодо: зайнятості населення, у першу чергу ланок, та подолання сімейного безробіття; реалізації на місці частини продукції власного виробництва; стимулювання благоустрою сіл та садиб; надходження «живих» грошей за власну продукцію

та послуги; відродження та розвитку народних промислів [6]. Ставши підприємцем, безробітний громадянин не тільки працевлаштується сам, але й, по можливості, створить нові робочі місця для інших людей. Законодавство України про сільський зелений туризм складається з Конституції України, Закону України «Про туризм», Закону України «Про особисте селянське господарство» та інших нормативно-правових актів України.

Залучення туристів до сільського господарства, на нашу думку, сприятиме розвитку останнього, популяризації сільської місцевості та залученню нових сил до підвищення рівня аграрного сектору економіки.

Якщо брати до уваги географічне становище України і пов'язане з ним транзитне переміщення іноземного населення, а також рух місцевого населення всередині країни, то першочергове значення мало б прийняття нормативно-правового акту, що регулював основні засади міграційних процесів в нашій державі. Уявляється, що значний ефект принесе створення системи служб працевлаштування, ланки якої будуть складатися з центрального бюро для всієї країни і регіональних (місцевих) відділень. До компетенції даних служб відноситимуться питання: збору і поширення інформації про можливості найму робочої сили в ті райони, де вона погрібна (внутрішня міграція), реалізації цієї інформації на практиці; підтримання стосунків із спеціально уповноваженим державним органом виконавчої влади з питань імміграції і через нього із службами працевлаштування в інших країнах з метою обміну інформацією про необхідність найму робочої сили до країн-учасниць таких відносин (міждержавна міграція); вжиття заходів, спрямованих на міграції, коли вона вважається небажаною в інтересах мігрантів та місцевих громад країн – приймаючих сторін тощо [2, с. 35]. Ми підтримуємо позицію автора, так як така організація служб зайнятості могла б враховувати потреби сільського населення в працевлаштуванні по всіх регіонах України.

Для подолання негативних соціально-економічних явищ у сільській місцевості, необхідно змінити державну політику в їх вирішенні. Першочерговою метою такої політики повинно стати подолання бідності сільського населення, підвищення рівня та поліпшення умов його життя, у т.ч. за рахунок розвитку в сільській місцевості сфери прикладання праці, не пов'язаної з аграрним виробництвом, створення піль-

гових умов і спрощення процедури відкриття підприємств малого підприємництва на селі, відшкодування витрат на утримання соціальних об'єктів і будівництво за рахунок бюджетів усіх рівнів. Через достатньо напружену ситуацію, що склалася, наркоманія та алкоголізм, токсикоманія, які мають пряме відношення до стимулювання злочинності, повинні бути одними із першочергових об'єктів для профілактичного впливу на загально-соціальному рівні. Серед напрямків боротьби із поширенням наркотиків можна вирізнити, зокрема: здійснення широкої профілактичної діяльності, спрямованої на недопущення втягнення молоді у вживання наркотиків. З цією метою повинні застосовуватись досягнення медицини, психіатрії, педагогіки, залучатися громадськість. В сільській місцевості важливу роль у профілактиці алкоголізму, наркоманії має відігравати школа. Саме там має здійснюватись правове виховання молоді, як взагалі, так і зокрема вказаних вище негативних явищ.

Висновки. Отже висновками до розгляданого питання мають бути основні заходи в подоланні негативних факторів в сільській місцевості: в комплексі першочергових заходів економічного характеру необхідно виділяти: створення робочих місць і збільшення зайнятості, вдосконалення оплати та, характеру праці, подолання бідності сільського населення, підвищення рівня та поліпшення умов його життя, у т.ч. за рахунок розвитку в сільській місцевості сфери прикладання праці, не пов'язаної з аграрним виробництвом, створення пільгових умов і спрощення процедури відкриття підприємств малого підприємництва на селі, забезпе-

чення сприятливих житлових і соціально-побутових умов, збільшення розміру прожиткового мінімуму та постійне його коригування в залежності від фінансово-економічних показників розвитку держави, ріст пенсій та надання матеріальної допомоги соціально незахищеним верствам населення, обґрунтована цінова політика в плані надання комунальних послуг тощо. На зниження рівня молодіжної злочинності корисливого спрямування безперечно впливатиме більш широке охоплення її роботою.

Список використаних джерел:

1. Сучасна кримінально-правова система в Україні: реалії та перспективи. Ю.В. Баулін, М.В. Буроменський, В.В. Голіна, В.К. Грищук, О.В. Зайчук, В.О. Навроцький, О.В. Наден, Ю.В. Нікітін, Н.М. Оніщенко, Ю.А. Пономаренко, М.І. Хавронюк, О.В. Харитонova, В.І. Шакун. Київ: ВАІТЕ, 2015. 688 с.
2. Медицький І.Б. Запобігання злочинності: навчальний посібник. Івано-Франківськ, 2008. 231 с.
3. Медицький І. Б. Вплив соціальних факторів на злочинність в умовах становлення незалежної України : монографія. Івано-Франківськ : Прикарпат. юрид. ін.-т, 2007. 222 с.
4. Романюк І. А. Розвиток підприємництва та альтернативних видів діяльності сільського населення. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2014. №1. С. 117–121.
5. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / за ред. В.М. Гейця. К.: Ін-т екон. прогнозування, Фенікс. 2003. С. 221-250
6. Шевчук О. Є Сільський зелений туризм як спосіб залучення безробітних до само зайнятості. *Ринок праці та зайнятість населення*. 2011. № 1. С. 14-16.

Prykhodko A. A., Ponomarova T. I. General social prevention of criminal offenses against property committed in rural areas

The article examines the peculiarities of the prevention of criminal offenses against property, which are committed in rural areas. The authors point out that the permanent aggravation of the political and economic situation in the country inevitably leads to the intensification of criminogenic threats, and therefore to an increase in the quantitative and negative change in the qualitative indicator of criminal illegal activity, in particular, in the part of certain types of criminal offenses. It is noted that in economic terms, state efforts should be directed to the development of a long-term development plan, the implementation of the practical provisions of which would lead to the general recovery of the country's economy. In Ukraine, as in any other state, the vast majority of criminal offenses are motivated by material enrichment; they, in turn, can be divided (while maintaining a certain convention of such a division) into «rich» and «poor» criminally illegal activity. It is concluded that in the complex of priority measures of an economic nature, it is necessary to highlight: creating jobs and increasing employment, improving pay and the nature of work, overcoming poverty of the rural population, raising the level and improving its living conditions, including due to the development in rural areas of the field of employment not related to agricultural production, the creation of preferential conditions and the simplification of the procedure for opening a small business in the countryside, the provision

of favorable housing and social living conditions, the increase in the size of the subsistence minimum and its constant adjustment depending on financial and economic indicators of the state's development, the growth of pensions and the provision of material assistance to socially vulnerable sections of the population, a justified price policy in terms of the provision of communal services.

Key words: *prevention, criminal offenses, property, socially dangerous acts, rural areas, criminogenic threats.*